

**IZLOŽBE U KNJIŽNICI: IZLOŽBENA DJELATNOST  
NARODNE KNJIŽNICE „PETAR PRERADOVIĆ“  
BJELOVAR (2020. – 2023.)**

**LIBRARY EXHIBITIONS: EXHIBITION  
ACTIVITY OF THE PUBLIC LIBRARY “PETAR  
PRERADOVIĆ” BJELOVAR (2020 – 2023)**

*Slaven Pejić*

Narodna knjižnica „Petar Preradović“ Bjelovar

slaven.pejic@knjiznica-bjelovar.hr

UDK / UDC: [021.4:027.022](497.526)

Stručni rad / Professional paper

<https://doi.org/10.30754/vbh.67.1.1141>

Primljeno / Received: 31. 1. 2024.

Prihvaćeno / Accepted: 10. 3. 2024.

***Sažetak***

**Cilj.** Cilj ovoga rada jest potaknuti raspravu oko problematike knjižnične izložbene djelatnosti te ukazati na brojne izazove postavljanja izložbi u knjižnici. Namjera je primjerom iz prakse u Narodnoj knjižnici „Petar Preradović“ Bjelovar olakšati proces organizacije, provedbe, katalogizacije i vrednovanja izložbene djelatnosti u drugim knjižnicama.

**Pristup/metodologija.** Rad se temelji na istraživanju relevantne literature koja se odnosi na knjižničnu izložbenu djelatnost te pregledu praktične provedbe izložbene djelatnosti od strane zaposlenika Narodne knjižnice „Petar Preradović“ Bjelovar od 2020. do 2023. godine temeljeno na službenim izvješćima.

**Rezultati.** Rad donosi sažetu teorijsku podlogu o temi izložbi u knjižnicama i organizaciji izložbene djelatnosti. Isto tako, informativno opisuje proces izrade izložbe, od idejnog osmišljavanja, organizacije izložbenog prostora, prikupljanja izložbenog materijala, pa do postavljanja, pohrane i katalogizacije izložbi. Kroz prikaz primjera iz prakse knjižničarima su ponuđene potrebne informacije za što uspješniju provedbu izložbi u vlastitoj ustanovi.

**Originalnost/vrijednost.** Prepoznata je potreba publiciranja stručne literature koja se odnosi na knjižničnu izložbenu djelatnost i njezinu praktičnu primjenu.

**Ključne riječi:** knjižnična izložbena djelatnost; Narodna knjižnica „Petar Preradović“ Bjelovar; očuvanje knjižničnih izložbi; virtualne izložbe; vrednovanje izložbi

### *Abstract*

**Objective.** The main objective of this paper is to encourage discussion regarding exhibition activities in libraries and to point out numerous challenges the library staff encounters. Authors present examples of good practice in the Public library “Petar Preradović” Bjelovar in order to facilitate organisation, implementation, cataloguing and evaluation of exhibition activities in other libraries.

**Approach/methodology.** The paper provides a review of relevant literature regarding exhibition activities in libraries, including virtual exhibitions, and an overview of exhibition activities in official reports of the Public library “Petar Preradović” Bjelovar in the period from 2020 to 2023.

**The results.** Authors present brief theoretical background of the exhibition activities and organisation of such activities in libraries. They also give detailed description of the process – from conceptual design, organization of the exhibition space and collection of exhibition material to installation and preservation of exhibits and finally cataloguing of exhibitions. Presentation of examples of good practice can lead to successful implementation of exhibitions activities in other libraries.

**Originality/value.** The main value of this work is theoretical and practical application related to library exhibition activities.

**Keywords:** evaluation of exhibitions; library exhibition activities; preservation of library exhibitions; Public Library “Petar Preradović” Bjelovar; virtual exhibitions

## **1. Uvod**

Narodna knjižnica javna je informacijska ustanova te kulturno i obrazovno središte u zajednici. Njezine su zbirke i usluge namijenjene svim kategorijama stanovništva. Među mnogim djelatnostima narodnih knjižnica valja istaknuti pružanje informacija važnih za svakodnevni život, podupiranje formalnog i neformalnog obrazovanja te cjeloživotnog obrazovanja i usavršavanja. Narodne knjižnice prema svojem poslanju, koje je jasno definirano zakonski ali i u međunarodnim i stručnim dokumentima, djeluju kao kulturna i informacijska središta. U *IFLA-inim smjernicama za narodne knjižnice* navodi se kako se kroz utvrđivanje osnovnih djelatnosti knjižnica vidi i kao nositeljica promjena na društvenoj i osobnoj razini, kao ustanova koja zagovara slobodu informiranja te omogućuje pristup svima

(IFLA, 2012). Neophodna je knjižnična uključenost u lokalnu kulturu. Jedna od manifestacija uključenosti knjižnica u lokalnu zajednicu jest knjižnično izložbeno djelovanje.

Knjižnična izložbena djelatnost implementirana je u svakodnevno knjižnično poslovanje. Knjižnične izložbe često su prikladan medij za predstavljanje (lokalnih) baštinskih, ali i drugih sadržaja te su važna poveznica među baštinskim ustanovama, kao npr. među knjižnicama, arhivima i muzejima. Izložba, kao oblik komunikacije i kao potvrda umjetničke i kreativne djelatnosti, u suvremenom knjižničarstvu igra važnu ulogu. Danas izložba u knjižnici nije izuzetak, već redovita knjižnična djelatnost. Milka Tica u knjizi *Izložba u knjižnici*, koja je gotovo u cijelosti posvećena izložbenom djelovanju, iscrpno govori o osvješćivanju izložbenog djelovanja u svim knjižnicama koje redovito postaje važnim dijelom knjižnične djelatnosti. U knjizi se zaključuje kako postavljanje izložbi u knjižnicama povlači za sobom i potrebu za interdisciplinarnim korištenjem umijeća i znanja različitih struka poput muzeološke, arhivističke, umjetničke i drugih srodnih disciplina, što opet stvara čvrstu i korisnu mrežu znanja i odnosa. Tica isto tako ističe kako izložbeno djelovanje u knjižnicama služi i kao polazište za stvaranje novih radnih mjesta unutar knjižnične djelatnosti iz područja muzeologije, likovne umjetnosti, dizajna i marketinga (usp. Tica, 2017: 18). Primarna djelatnost narodne knjižnice najčešće je percipirana kao mjesno obavijesno središte čiji je cilj korisnicima omogućiti korištenje i posudbu knjižnične građe, uz poslove nabave, obrade i zaštite knjižnične građe, dok se izložbenu djelatnost još uvijek promatra kao puko obogaćenje njezinog rada, njezina nadogradnja, odnosno sekundarna djelatnost. Izložbe u knjižnici spominju se i u službenim dokumentima iz knjižničarstva pa tako, primjerice, opće odredbe *Standarda za školske knjižnice* u Članku 9. donose kako „kulturna i javna djelatnost školske knjižnice obuhvaća organizaciju, pripremu i provedbu kulturnih sadržaja kao što su (...) tematske izložbe“ (Standard za školske knjižnice, 2023). U knjižničnoj praksi, kao i u svim ustanovama koje skrbe za baštinu, izložbe su namijenjene javnosti. Virtualne izložbe predstavljaju najrecentniji tip izložbi te imaju svoje posebnosti jer se naslanjaju na modernu informacijsko-komunikacijsku tehnologiju, pri čemu su te izložbe dostupne korisnicima preko informacijskih kanala u digitalnom okruženju (službenih mrežnih stranica ustanova, službenih profila na društvenim mrežama, itd.).

Kao što je spomenuto, izložbena djelatnost implementira se u svakodnevno knjižnično poslovanje te sve više postaje bitan element u radu. Kao primjer važnosti knjižnične izložbene djelatnosti može se istaknuti razdoblje tijekom pandemije bolesti COVID-19, kada su se knjižnice našle u nezahvalnom položaju, prisiljene razvijati inovativne načine za uključivanje svojih zajednica, pa je shodno tome i Narodna knjižnica „Petar Preradović“ u Bjelovaru morala prilagoditi svoje poslovanje i pružanje usluga korisnicima. U prilagođeno poslovanje tijekom pandemije bila je uključena i izložbena djelatnost. Izložbe nastale tijekom pandemije

bile su digitalne, odnosno kreirane su u virtualnom obliku u digitalnom okruženju zbog očitih prednosti pristupa na daljinu, ali i drugih prednosti, kao što je, primjerice, dugoročno očuvanje digitalnih izložaka pohranom na servere, pohranom u oblaku i sl.

## 2. Teorijski i praktični kontekst izložbene djelatnosti u knjižnici

„Izložba predstavlja likovno-umjetnički i komunikacijski medij koji se obraća javnosti, odnosno mjesto na kojem su prikazani predmeti ili djela prema određenom odabiru. Ona je materijalno oblikovani medijski kontekst. Događa se u vremenu i prostoru, odnosno u društvu i zajednici. Kroz izložbu se komunicira poruka o kulturi i društvu.“ (Gršković, 2021: 10)

Knjižnice su kroz povijest preuzele koncept izložbene djelatnosti kako bi proširile svoje djelovanje novim sadržajima. Jedna od prvih knjižničnih izložbi o kojoj postoji povijesni zapis nastala je u Aleksandrijskoj knjižnici, gdje je prikazana zbirka koja se sastojala od svitaka papirusa. Poznato je da je tijekom srednjeg vijeka, od oko petog do trinaestog stoljeća, čin izlaganja lijepih i značajnih predmeta bio rezerviran za prostore Katoličke crkve, čiji su dio bile knjižnice. Knjižnični su prostori bili i jedina mjesta na kojima su predmeti javno izlagani (cf. Daston, 2001: 1150–1750). Kasnije, pod utjecajem dinastija poput obitelji Medici, članovima europskog visokog društva dopuštan je pristup osobnim zbirkama kolekcionara „čudesnih“ predmeta. Dolaskom industrijaliziranih tiskarskih tehnika u kasnom osamnaestom i ranom devetnaestom stoljeću, a poglavito zbog ubrzanog razvoja knjižnica i muzeja u dvadesetom stoljeću, kada se oblikovala moderna percepcija takvih institucija, izložbe su sve više počele privlačiti pozornost javnosti. Danas se izložbe ubrajaju u redovite knjižnične aktivnosti, isto kao, primjerice, kulturna događanja, edukacije ili radionice.

Markulin i Majer (2020) navode da izložbe u knjižnici mogu biti stalne ili povremene, likovne i informacijske, koje su ujedno najzastupljenije. Neke od poznatih vrsta izložbi jesu tzv. tematske izložbe, što autorice tumače kao izložbe „okupljenih informacija oko određene teme“. Uz tematske i ostale, u knjižnicama su zastupljene tzv. likovne izložbe profesionalnih vizualnih umjetnika, dizajnera, ilustratora, arhitekata, umjetnika amatera itd. Najčešće su teme izložbi prikazivanje nacionalnih ili internacionalnih događaja: sportski događaji, osvrti na elementarne nepogode, prikazi znamenitih ljudi i događaja, godišnjice rođenja ili smrti poznatih ličnosti. Osnovna namjera gotovo svih tematskih izložbi u knjižnicama jest, osim pružanja informacija o određenoj temi, uputiti gledatelje na čitanje dobrih i vrijednih knjiga korištenih za postav izložbi i to bez obzira na njihovu starost ili popularnost. Izlaganjem vlastite knjižne i neknjižne građe i postavljanjem informacijskih izložbi knjižnice zapravo oglašavaju svoj knjižni fond, promoviraju

svoju knjižnu i neknjižnu građu. U knjižnici se nerijetko postavljaju izložbe najnovijih izdanja i preporučenih knjiga kao izbor informacijske službe za korisnike. To se posebno može primijeniti na posebne knjižnične zbirke, kao što su zavičajna zbirka ili zbirka zaštićenog fonda, gdje se izložbama širi znanje iz zavičajnosti te promovira kultura zavičajja. Često su to do postavljanja izložbe korisnicima nepoznate knjige ili one koje nisu bile predmetom njihova interesa. Tako knjižnica usmjeruje svoje korisnike, bez obzira nudi li im potrebne informacije ili im podastire nove, odnosno stvara interes za nove sadržaje iz dostupne građe. Posebno su vrijedan izvor građe zavičajne zbirke narodnih knjižnica koje obično sadrže knjižnu građu, sitni tisak, zvučnu ili grafičku građu, kao zrcalni prikaz života i rada užega i širega područja tijekom duljega razdoblja. Uz baštinske izložke izloženi su i odgovarajući izložbeni tekstovi, sažeci o izradi, vrsti i povijesti materijala te o, primjerice, izgradnji i useljenju u knjižnicu, kao i o glavnim povijesnim događanjima, iz čega se iščitavaju važne poruke i širi znanje i zanimanje za zavičajnost.

Isto tako izložbama knjiga knjižnice mogu predstavljati stare i rijetke knjige ili specijalne zbirke usmjerene na određene teme. Iz navedenog možemo zaključiti da su izložbe dobar način da knjižničari naglase posebnosti vlastitog fonda. Za razliku od tematskih izložbi, u knjižnicama se često postavljaju i neplanirane izložbe manjeg opsega. Plakati, pamfleti, razglednice i knjižne oznake, odnosno sitni tisak ili efemerna građa mogu se također izložiti u blizini izložbenog prostora ili na strateškim mjestima u knjižnici. Dobro oblikovane i predstavljene, povremene izložbe odašilju pozitivnu sliku o knjižnici kao važnoj baštinskoj ustanovi. Tu svakako kao primjer možemo navesti izložbe s različitim temama, kao npr., aktualne teme vezane za ljudska prava, zaštitu okoliša, znanstvena dostignuća, suvremene probleme mladih i slično.

Rad na izložbi može se načelno podijeliti u nekoliko koraka koji su svim izložbama zajednički: ideja (osmišljavanje idejnog koncepta), planiranje, postavljanje izložbe (realizacija), promocija izložbe te arhiviranje i evaluacija (Ciglar, Majcen Linn i Ostojić, 2023; Markulin i Majer, 2020). Planiranje izložbe najčešće počinje idejnim planom i otkrivanjem potrebe za postavljanjem izložbe. Kod planiranja organizacije izložbe bitno je razmotriti strateške ciljeve knjižnice, interese i potrebe zajednice te kapacitet i interes osoblja za upravljanje prostorom, ali i vrstu korisnika. Kod samog postavljanja izložbe, bitno je osigurati slobodan prostor u određenom razdoblju, vrijeme zaposlenika potrebno za postavljanje izložbe te odgovarajuće materijale i tehničku opremu za postavljanje izložbe. Isto tako, bitno je imati jasan plan pohrane izložbe i plan procesa njezine evaluacije. Planiranje izložbe najčešće počinje osvjешćivanjem o potrebi za postavljanjem izložbe i izradom idejnog plana. Kod planiranja izložbe bitno je odrediti temu i autora izložbe.

Izrada pravovremenog i atraktivnog kompleta promotivnih materijala sastavnica je pripreme izložbe koju ne treba zanemariti. Najčešće se to izvodi tiskanjem kataloga izložbe, promotivnih plakata, objavama na mrežnim stranicama

knjižnice, društvenim mrežama i sl. Često je ključ uspjeha i učestala praksa odabira slika i teksta sa same izložbe koji se mogu prenamijeniti u promidžbeni materijal za širu publiku. Za svaku knjižničnu izložbu potrebno je izraditi bilten ili katalog ako je to moguće. Tica u spomenutom djelu iscrpno piše o katalogu te ističe kako sam katalog izložbe nastavlja komuniciranje poslije izložbe, a može poslužiti i kao zamjena za stručnog voditelja jer se svi korišteni podaci mogu pronaći u njemu. Katalog sadrži cjelovit tekstualni dio izložbe: naslov, uvod, sažetak, legende nastale na temelju korištenoga gradiva, opise izložaka te dio slikovnog izložbenoga gradiva, kao i bibliografski popis svih korištenih izvora koji su relevantna baza podataka za predstavljeni izložbeni sadržaj. Kao jedan od najboljih načina da se neka izložba predstavi javnosti svakako je publikacija koja predstavlja izložbu te poslije ostaje u knjižničnom fondu. Najčešće ta publikacija bude baš u obliku kataloga izložbe. Katalog može biti većeg ili manjeg obujma, odnosno ovisi o veličini izložbe i sadržaju. Katalog također predstavlja marketinški i promotivni materijal. Knjižnice nerijetko koriste kataloge izložbi kao edukacijski materijal za svoje korisnike.

Evaluacija (vrednovanje) izložbe trebala bi biti ugrađena u plan izložbe od samog početka. Jedan od najistaknutijih načina vrednovanja jest prikupljanje povratnih informacija od strane posjetitelja izložbe. Više je alata za prikupljanje tih informacija, primjerice, anketni upitnik, informacijski intervju i sl. Prikupljanje povratnih informacija od strane korisnika izložbe knjižnici može pružiti smjernicu za organiziranje budućih izložbi. Evaluacija se može provesti interno, prikupljajući podatke o korištenosti usluga ili posjećenosti događanja ili eksterno, ispitivanjem korisnika o zadovoljstvu korištene usluge. Valja naglasiti da je evaluacija iznimno važna jer, osim što govori o vidljivosti knjižničnih programa i usluga, u što se svakako ubrajaju i izložbe, može poslužiti i kao alat kojim je moguće utvrditi eventualne pogreške u provođenju knjižničnih programa, povećati učinkovitost provedbe aktivnosti knjižnica te, najbitnije, dobiti povratnu informaciju o uspješnosti provedene knjižnične usluge.

Različiti aspekti koje treba razmotriti pri u arhiviranju (pohrani) izložbe uključuju različite platforme i uređaje koje posjetitelji mogu koristiti kako bi doživjeli tu izložbu. Za virtualne izložbe koristi se digitalna pohrana, bilo na serveru ili prenosivim digitalnim medijima za pohranu (CD-ROM, USB, čvrsti disk) pohrana u oblaku itd., dok se za tzv. fizičke izložbe pohranjuju fizički izložbeni materijali, najčešće u knjižnična spremišta. Kada se govori o čuvanju knjižničnih izložbi, valja istaknuti i spomenute kataloge izložbi koji se mogu katalogizirati kao omeđene publikacije te tako pisani trag izložbi trajno ostaje u knjižničnom katalogu.

Problematizirajući knjižničnu izložbenu djelatnost, nikako se ne smiju zanemariti korisnici izložbe. Korisnik izložbe jest svaki član knjižnice koji konzumira neki sadržaj istaknut u izložbenom prostoru. U praksi se na korisnike izložbe gleda jednako kao na korisnike koji koriste ostale knjižnične usluge a koje

su definirane kao sveukupnost knjižničnih djelatnosti i programa namijenjenih ciljanim skupinama korisnika (posudba knjižnične građe, informacijski upiti, edukacije, radionice, kulturne manifestacije itd.). Tica u svojoj knjizi *Izložba u knjižnici* govori o vrstama korisnika koji posjećuju knjižnične izložbe. Tako navodi da

„(...) korisnici knjižničnih izložaba mogu biti: ciljani, stvarni, slučajni i potencijalni. Uzvanici na otvorenjima izložbi, kao i na njihovim popratnim sadržajima (tribinama, predavanjima, okruglim stolovima, radionicama) djelomično pripadaju kategoriji ciljanih korisnika. Stalni korisnici (članovi) knjižničnih usluga ujedno su i stvarni, kontinuirani korisnici knjižničnih izložaba. Slučajni su korisnici knjižničnih izložbi zainteresirani prolaznici koji se, privučeni izloženim, neplanirano zaustave i pogledaju izloženo. Potencijalni korisnici pripadaju i posjetiteljima svijeta virtualnih izložbi na mrežnim stranicama nacionalnih i internacionalnih knjižnica.“ (Tica, 2017: 317–318)

Autorica nadalje navodi da je narodna knjižnica po svojem poslanju otvorena za sve posjetitelje zainteresirane za njezine sadržaje, tako i za izložbenu djelatnost, bez obzira na njihovu dob, rasu, spol, vjerska uvjerenja i sl., što se pak naslanja za IFLA-ine dokumente koji se odnose na narodne knjižnice. Važno je naposljetku istaknuti da, prema mišljenju M. Tice, za osobe koje koriste knjižnične izložbe postoje četiri naziva: gledatelj, posjetitelj, uzvanik i korisnik. Termin korisnik knjižnične izložbe najčešće je u uporabi, jednako kao i korisnik knjižnice, a odnosi se na sve kategorije gledatelja, posjetitelja i uzvanika (isto.).

### ***1.1. Virtualne izložbe***

Glavna uloga svih vrsta izložbi oduvijek je bila učiniti vidljivim odabrani sadržaj svim korisnicima, odnosno široj javnosti ili pak specijaliziranim skupinama korisnika. Pojavom interneta i općenito razvojem informacijsko-komunikacijske tehnologije te sve češćom primjenom postupaka digitalizacije omogućen je nastanak virtualnih izložbi i nestanak vremenskih, prostornih i zemljopisnih ograničenja za posjetitelje izložbi u knjižnici. Posljedično tome, izložbe u digitalnom obliku – virtualne izložbe – sve se više javljaju kao alternativa materijalnim (klasičnim) izložbama. Pristupom virtualnoj izložbi cijeli svijet može biti potencijalni posjetitelj izložbe te pristupiti kulturnim i povijesnim dokumentima koje posjeduje određena ustanova i tu se krije velika prednost virtualnih izložbi. Virtualne izložbe svoj početak imale su u obliku CD ROM-ova no s vremenom su se te izložbe preselile i na druge formate i oblike. Kako su se nove tehnologije razvijale, tako su napredni sadržaj i dizajn oblikovali virtualne izložbe. Danas se virtualne izložbe mogu gledati na digitalnim uređajima poput računala i mobilnih telefona na internetu bilo kada i bilo gdje. Neke suvremene virtualne izložbe temelje se

na konceptu virtualne stvarnosti<sup>1</sup> te koriste dostupnu tehnologiju.<sup>2</sup> Autori Natale i Fernandez (2012) ističu da je virtualna izložba hipermedijska zbirka poveznica okupljenih oko neke ideje, koncepta, predmeta, godišnjice, događaja ili osobe te nastaje istančanim i promišljenim izborom izložaka koji ilustriraju temu. Virtualne izložbe moguće je osuvremenjivati, odnosno manipulirati njihovim sadržajem. Ta mogućnost promjene, poput dodavanja sadržaja ili redizajniranja, jednostavno povezivanje s ostalim mrežnim izvorima i omogućen pristup brojnim korisnicima, tzv. virtualnim posjetiteljima s brojnih lokacija, najvažnije su prednosti virtualnih izložbi u odnosu na klasične (materijalne) izložbe. Prema mišljenju A. M. Mrzljak (2019: 9), mrežni pristup virtualnim izložbama dovodi do demokratizacije znanja koje postaje dostupno i onim osobama koje inače ne dolaze na izložbe, kao i osobama koje su spriječene zbog mogućih zdravstvenih poteškoća, visoke dobi ili naprosto nedostatka vremena.

Virtualne izložbe, koje se susreću i pod nazivima *online izložbe* i *digitalne izložbe*, uspješan su i atraktivan način komunikacije između knjižnica i korisnika, ali i komunikacije samih knjižnica sa srodnim ustanovama koje, virtualno prikazujući svoju građu, čine je dostupnom, zanimljivom i privlačnom korisnicima i ostaloj publici. Virtualna izložba zasnovana na jasnom konceptu i dobro organizirana, okuplja, povezuje i diseminira digitalne multimedijske objekte sa svrhom ponude inovativnog prikaza teme ili niza tema, dopuštajući u velikoj mjeri interakciju s korisnikom. Budući da su virtualne izložbe na *webu*, pri njihovom planiranju nije potrebno voditi računa o fizičkom prostoru. Prilikom planiranja virtualnih izložbi treba također razmotriti način dokumentiranja i arhiviranja (usp. Swanwick; Ran-

---

<sup>1</sup> U Hrvatskoj enciklopediji (2024) virtualna se stvarnost definira kao „(...) prividan okoliš simuliran s pomoću računala te posebnih računalnih periferija i programa, unutar kojega je korisniku omogućen privid boravka, kretanja i opažanja – prividne stvarnosti, odnosno trodimenzionalnog multimedijjskog okruženja. To se trodimenzionalno multimedijjsko okruženje ostvaruje vizualizacijom stvarnoga ili zamišljenoga okružja, slika kojega se predočuje na zaslonu računala ili posebnim stereoskopskim uređajima (naočale ili kaciga s dvama ugrađenim zaslonima od tekućih kristala); doživljaj se dopunjuje zvukovima (uz pomoć slušalica ili zvučnika), vibracijama, a iskušavaju se i mogućnosti pobuđivanja taktilnih i mirisnih osjeta.“

<sup>2</sup> U radu koji se bavi problematikom virtualne i proširene stvarnosti Toni Šloser (2000) ističe kako je hardver u virtualnoj stvarnosti usko vezan za *headsetove* (slušalice s mikrofonom i naočale), odnosno virtualna se stvarnost prikazuje kroz njih gotovo stopostotno. Trenutno na tržištu ima nekoliko dostupnih *headsetova*. Oni najpoznatiji, osim *PlayStation VR-a*, vezani su za osobna računala. Najpopularniji na tržištu su *Playstation VR*, *Oculus Rift S*, *Valve Index* i *HTC Vive Cosmos*. Virtualna stvarnost ostvaruje se osnovnim programskim jezikom *VRML* (engl. *Virtual Reality Modelling Language* – jezik za modeliranje prividne stvarnosti) te omogućava korisnicima novu razinu interakcije s računalom, a pokazuje se posebno korisnom u edukativne svrhe. Ipak tehnologija koja stoji iza koncepta virtualne stvarnosti suočava se s mnogim poteškoćama i nedostacima. Glavni nedostaci hardvera virtualne stvarnosti jesu cijena te izvedba pojedinih dijelova opreme, dok je softver još uvijek pretežito vezan za pametne telefone i koristi se prvenstveno za zabavu i igre. Ipak, sve se više aplikacija razvija za upotrebu u poslovne svrhe, poput prikaza arhitektonskih rješenja, u medicini, ali i za razne prezentacije, u koje se mogu ubrojiti i virtualne izložbe kojima je primarna svrha predstaviti izložene eksponate.



kin; Reinhart, 2015). Za dokumentiranje virtualnih izložbi u odnosu na fizičke potrebne su različite strategije. Za fizičku izložbu dobro vođenje evidencije uključuje dokumentiranje predmeta izloženih na izložbi i fotografiranje ili snimanje postavljene izložbe. Neki od tih materijala mogu se uključiti na mrežno mjesto knjižnice ili društvene medije kao način pričanja priča o kreativnim nastojanjima knjižnice. Različiti aspekti arhiviranja uključuju različite platforme i uređaje koje posjetitelji mogu koristiti kako bi doživjeli izložbu.

Virtualne izložbe mogu biti dostupne bez vremenskog ograničenja. Izradom virtualnih izložbi nastoji se popularizirati i povećati korištenje digitaliziranih sadržaja a u manjim ustanovama one mogu predstavljati i prvi korak u izgradnji zbirke digitalizirane građe. No virtualne izložbe imaju i svoje nedostatke. Pregledom znanstvene literature iz područja digitalnih/virtualnih izložbi razvidno je da autori često navode probleme kao što su nemogućnost osobnog iskustva u području umjetnosti kao primarni problem, a zatim i nedostatak interakcije posjetitelja s umjetničkim djelima. Usto ističu lošu kvalitetu slika u virtualnoj umjetničkoj galeriji. Primjerice, ako slike nisu visoke kvalitete može biti teško uočiti umjetničke detalje. Naposljetku se navode sigurnosni rizici – virtualne umjetničke galerije također su u opasnosti u zoni kršenja sigurnosti. Primjerice, ako su osobni podaci posjetitelja pohranjeni na mrežnom mjestu galerije, ti bi se podaci potencijalno mogli ukrasti. Klasifikaciju nedostataka virtualnih izložbi Widjono (2000: 98) postavlja u dvije skupine: tehničke prepreke (zahtijeva se tim kompetentnih stručnjaka koji poznaju tehnologiju; sam proces pretvaranja fizičkih djela u digitalne inačice smanjuje kvalitetu oblika, boje, teksture i tako dalje; otežana interakcija gledatelja s izložbom; zahtjevna tehnološka infrastruktura i povezanost na brzu mrežu) te korisničko iskustvo (zamor pri promatranju umjetničkih djela na zaslonu; oslabljena interakcija; smanjenja emotivna percepcija). Fizičku izložbu ljudi posjećuju svjesno s motivacijom i svrhom uživanja svim svojim osjetilima.

Dakle, za izradu virtualne izložbe, njezino postavljanje i objavljivanje potrebni su alati – platforme i softveri, pomoću kojih svaka knjižnica može izraditi izložbu ili može angažirati tvrtku koja će za nju kreirati izložbu. Među brojnim softverima za postavljanje virtualnih izložbi najčešće su korišteni u hrvatskim knjižnicama besplatni softver *WordPress*, program *Artsteps*, *Indigo* i *ArhivX*. Isto tako valja spomenuti i programe kao što su *Omeka*, *Collective Access* i *vFairs*.

Izložbu je bitno pravilno vrednovati. Jedan od bitnih segmenata vrednovanja izložbe svakako je mjerenje posjećenosti. Posjećenost virtualne izložbe prati se na dva načina: pomoću popularnog alata za *web*-statistiku (npr. *Google Analytics*) te uz pomoć bilježenog pristupa (engl. *log-in*) koji se generira na *web*-serveru. *Google Analytics* generira detaljne statistike o prometu mrežne stranice

te izvorima prometa. On omogućuje praćenje putanje posjetitelja (uključujući i tražilice i društvene mreže) i odnose stranica na *webu*. Također pomoću programa Google Analytics može se točno utvrditi koliko posjetitelja dolazi na nečiju mrežnu stranicu, kada i tko su oni; posjećuju li stranicu više mobitelom ili preko računala, koji se sadržaj na stranici najviše čita itd. Google Analytics najčešće se koristi za dobivanje broja posjetitelja mrežne stranice, a samim time i virtualne izložbe, kao i za bilježenje iz kojih se sve zemalja pristupa izložbi, koliko se dugo na stranici posjetitelji zadržavaju, koje uređaje koriste prilikom pregledavanja itd. Naprednije postavke Google Analyticsa donose podatke o količini klikova na vanjske URL-ove (poveznice) koje se nalaze unutar virtualne izložbe te tako, primjerice, mogu predočiti podatke o tome koliko je pojedini dokument puta bio otvaran, tj. preuziman od strane korisnika. Bilježeni pristup (engl. *logovi*) su nezamjenljivi dio gotovo svakog operativnog sustava. U njima se mogu pronaći sve relevantne informacije o prošlom i, bitnije, trenutnom stanju sustava IP-adresa udaljenog računala koje pristupa serveru itd. To su važni podaci jer se preko uvida u pristupe serveru može doći do kvantitativnih podataka o posjetima virtualnoj izložbi.

Pristup virtualnim izložbama usko je povezan s odlukom knjižnica o katalogizaciji virtualnih izložbi. Najveći broj knjižnica u Hrvatskoj ne katalogizira virtualne izložbe, tako da im se može pristupiti jedino pregledavanjem izbornika digitalizirane građe. Sustavna katalogizacija virtualnih izložbi, posebno onih koje su značajne za hrvatsku kulturu, znanost i umjetnost uvelike bi doprinijela praćenju korištenja kulturne i znanstvene baštine. Kada se, zbog različitih razloga neka virtualna izložba više ne nalazi na knjižničnom izložbenom portalu, ako ona nije katalogizirana, gubi se sjećanje na njezino postojanje, temu i predmet koji je obuhvatila. Pitanje očuvanja *online* virtualne izložbe u odnosu na raznovrsne digitalne sadržaje potencijalno je problematično, pogotovo kad je riječ, primjerice, o očuvanju efemernih sadržaja ili pak građe digitalno rođenih obilježja (engl. *digital born*). Virtualne izložbe mogu se čuvati na više načina: konzerviranjem hardverskog dijela, migracijom (prijenosom podataka iz jednog, formata u drugi, noviji softverski oblik) ili čuvanjem samo izdvojenih digitalnih elemenata varijantom *screenshota*. Ideja čuvanja u *online* čuvaonicama poput pohrane u oblaku (*cloud*) nameće se kao dobro rješenje.

### **3. Pregled izložbene djelatnosti Narodne knjižnice „Petar Preradović“ Bjelovar (2020. – 2023.)**

Narodna knjižnica „Petar Preradović“ Bjelovar kao dio redovnog poslovanja redovito organizira izložbe umjetničkih radova i prinovljene građe kao i izložbe vezane za povijesno važne i/ili aktualne teme. U Strateškom planu Narodne knjiž-

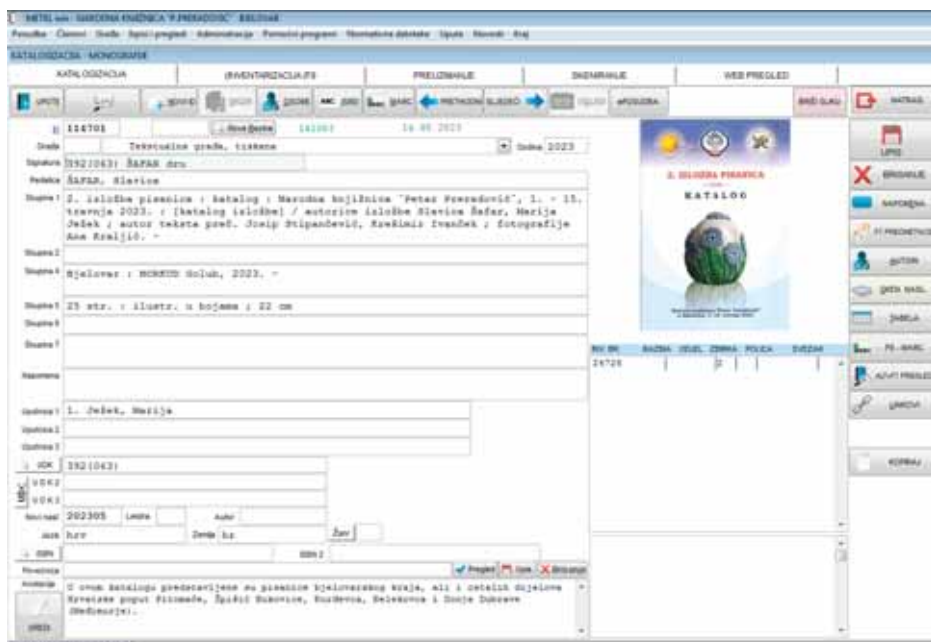
nice „Petar Preradović“ Bjelovar (2022. – 2027.) navedeno je kako će knjižnica u promatranom razdoblju nastaviti „razvijati, digitalizirati i promovirati kroz predstavljanja knjiga, susrete s književnicima, virtualne i fizičke izložbe te objavljivanje zanimljivih i interaktivnih sadržaja na društvenim mrežama“ (Strateški plan, 2022: 28). Bjelovarska knjižnica redovito surađuje s baštinskim ustanovama Grada Bjelovara (Gradski muzej Bjelovar, Državni arhiv u Bjelovaru, kulturno-umjetnička društva itd.) te redovito osmišljava i stvara izložbe za svoje korisnike. Prema godišnjim izvješćima o radu od 2020. godine pa do danas, odnosno tekuće 2023. godine u vrijeme pisanja ovog rada, osmišljeno je i provedeno ukupno 97 izložbi te je tiskano sveukupno 12 kataloga izložbi.

Izložbe se u knjižnici odvijaju na svim odjelima i drugim prostorima predviđenim za izložbenu djelatnost, što obuhvaća matičnu zgradu, Područnu knjižnicu Nova Rača, kao i virtualno okruženje. U matičnoj zgradi izložbeni prostori nalaze se u prizemlju, na stepeništu, odjelu za odrasle te na studijskom odjelu. Na dječjem odjelu i igraonici izložbe se postavljaju unutar dva izložbena prostora. U Područnoj knjižnici Nova Rača izložbe se postavljaju u predvorju Općine ispred ulaza u knjižnicu i unutar samog prostora. Najviše izložbi prikazano je na studijskom odjelu vezano za teme aktualnih događanja i obilježavanja važnijih datuma. Izložbeni prostor studijskog odjela ima kapacitet 5 panoa te je za velike izložbe potpomognut pomoćnim panoima i prostorom u prizemlju knjižnice. U bjelovarskoj knjižnici virtualne izložbe izrađuju se u CMS sustavu (engl. *Content Management System*) WordPress ili Canvi. Virtualne izložbe pohranjuju se na serveru knjižnice te im se može pristupiti preko službene mrežne stranice bjelovarske knjižnice.

Proces izrade izložbe počinje idejnim planom, odnosno osmišljavanjem i usuglašavanjem teme izložbe. Nakon toga pristupa se izradi rasporeda izložbe koja će biti izložena u prostorijama i odjelima. Informacije relevantne za izradu samog rasporeda nastaju na redovitim sastancima zaposlenika. Konačan raspored stavlja se na internu oglasnu ploču knjižnice u digitalnom obliku koja se nalazi u oblaku. Radnim dokumentima knjižnice zaposlenici pristupaju preko programa Google Disc. Taj je raspored u slobodnom pristupu i može se mijenjati s obzirom na dodatne dogovore ili izvanredne situacije. Sam proces izrade izložbe ovisi o više čimbenika: koliko je izložba velika obujmom, tko je postavlja (zaposlenici ili suradnici izvana), koliko će dugo biti izložena itd. Nakon definiranja spomenutih čimbenika, proces izrade i/ili postavljanja izložbe može započeti. Nakon što je izložba postavljena oglašava se za javnost. Oglašavanja izložbi provode se preko službenog mrežnog mjesta knjižnice, preko društvenih mreža te na plakatima. Plakati su izloženi u prostoru knjižnice, najčešće na glavnom ulazu i na ulazu u svaki odjel pojedinačno.

Izložbe se također vrednuju. Vrednovanje izložbe u bjelovarskoj knjižnici provodi se s pomoću evaluacijskih upitnika te kvantitativnom analizom posjeta izložbi (prisustvovanje otvorenju izložbe te evidentiranje broja korisnika koji pristupaju postavljenoj izložbi). Krajnji zbroj tih dvaju brojeva posjeta daje konačan broj posjetitelja neke izložbe. Popunjavanje evaluacijskih upitnika jedan je od najraširenijih načina vrednovanja uspješnosti knjižničnih programa i usluga, pa tako i izložbi. Ono se provodi u obliku ispunjavanja evaluacijskih listića. U upitniku se od ispitanika želi saznati koliko im je zanimljiva tema izložbe. Ako se radi o sudjelovanju autora izložbe (najčešće kod službenog otvorenja), tada se ocjenjuje i način autorova predstavljanja. Isto tako ispitanike se pita odakle su saznali za izložbu (plakat, društvene mreže, lokalni mediji, prijatelji itd.). Ispitanici također mogu ostaviti svoj komentar ili prijedlog.

Izložbe se u bjelovarskoj knjižnici katalogiziraju kao sitni tisak, odnosno katalogiziraju se katalogi izložbi. Valja istaknuti da opis građe koju svrstavamo u sitni tisak nije uključen u postojeće norme za opis knjižnične građe. Katalogizacija na razini zbirnog opisa razlikuje se od knjižnice do knjižnice. Kao što je navedeno, virtualne izložbe ne katalogiziraju se, ali ostaju trajno na knjižničnom serveru u slobodnom pristupu.



Slika 1. Primjer katalogizacije izložbenog kataloga

### 3.1. Istaknute izložbe u prostoru Narodne knjižnice „Petar Preradović“ u Bjelovaru od 2020. do 2023. godine



Slika 2. Bjelovarska knjižnica: Od časničkog kasina do kulturno-informacijskog centra

- Bjelovarska knjižnica: Od časničkog kasina do kulturno-informacijskog centra – Izložba povodom 190 godina postojanja knjižničarstva u Bjelovaru, 70 godina rada Dječjeg odjela i 50 godina rada Bibliobusne službe (29. rujna – 15. studenoga 2022.)
- Izum koji je promijenio živote slijepih – Izložba povodom Svjetskog dana Brailleova pisma (4. siječnja – 4. veljače 2020.)

- Željko Sabol: 28. XI. 1941. – 5. IX. 1991. – 80. godišnjica rođenja i 30. godišnjica tragične smrti (28. studenog – 31. prosinca 2021.)
- Krajolici duše – Izložba u sklopu projekta „Grad i njegovi ljudi“ (17. lipnja – 25. srpnja 2022.)
- Čipkarstvo od tradicije do mode. HORKUD Golub – 20 godina Dana češke kulture: Češka obec Bjelovar (23. svibnja – 16. lipnja 2022.)
- Susreti najčitatelja Bjelovarsko-bilogorske županije (15. ožujka. – 15. travnja 2021.)
- Željku Sabolu u spomen (Društvo esperantista Bjelovar) (1. rujna. – 20. rujna 2021.)

### 3.2. Virtualne izložbe u Narodnoj knjižnici „Petar Preradović“

Prva virtualna izložba postavljena je povodom nacionalne manifestacije koja promiče knjigu i čitanje pod nazivom „Noć knjige“ 23. travnja 2020. godine pod naslovom „Zabranjeno čitanje“. Cilj te virtualne izložbe bio je prisjetiti se knjiga koje su iz raznih razloga bile kontroverzne i nepoćudne te su sadržavale ideje koje su se svojevremeno smatrale opasnim. Za svaki naslov navedena je i poveznica na mrežni katalog Knjižnice, a za neke i poveznica na e-knjigu (Project Gutenberg i eLektire).



Slika 3. Virtualna izložba Knjige u vremenu (<https://knjiznica-bjelovar.hr/virtualne-izlozbe/knjige-u-vremenu/>)

Ostale virtualne izložbe:

- Knjižnice, ekologija i održivi razvoj: Zelene knjižnice i zeleni projekti u Hrvatskoj (listopad 2020.)
- Književno putovanje Afrikom (svibanj 2021.)
- Virtualna zelena polica (rujan 2021.)
- 25 godina Područne knjižnice Nova Rača (listopad 2021.)
- Knjige u vremenu: Izložba knjiga Zaštićenog fonda Narodne knjižnice „Petar Preradović“ Bjelovar (listopad 2021.)

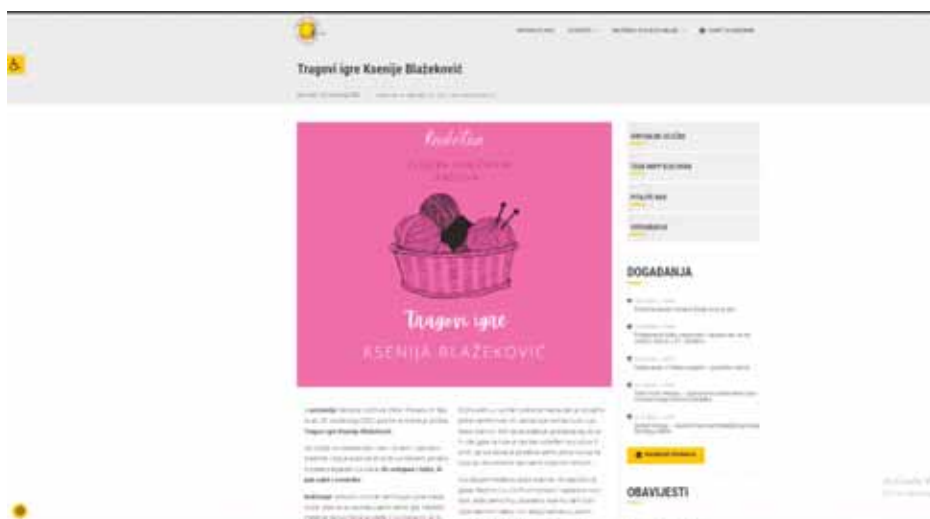
Isto tako valja istaknuti program „DalekoZor“ koji obuhvaća virtualne izložbe, najsvieobuhvatniju bibliografsku bazu podataka o Bjelovaru i njegovoj okolici, digitalizirani *Bjelovarski list* i digitaliziranu građu grada Bjelovara te blogove koje vode i pišu knjižničarke i knjižničari, ali i korisnici.

### 3.3. Program *Krea(r)tiva*

Kada govorimo o izložbenoj djelatnosti Narodne knjižnice „Petar Preradović“ Bjelovar svakako bi valjalo istaknuti izložbeni program pod nazivom „Krea(r)tiva“ koji je namijenjen mladima od 15 do 30 godina a provodi se od jeseni 2017. godine na studijskom odjelu knjižnice. Program je otvoren i prema korisnicima drugih dobnih skupina, ako takav interes postoji, te je prvenstveno usmjeren prema kreativnim osobama s formalnim ili neformalnim obrazovanjem u umjetničkim područjima. Glavni su ciljevi tog programa podrška, poticanje kreativnosti i aktivno uključivanje u kulturnu scenu grada. Taj izložbeni program funkcionira tako da se javnim pozivom (plakatima, obavijestima na *webu*, društvenim mrežama, dnevnom tisku itd.) javno pozivaju mladi Bjelovarčani i Bjelovarčanke koji su učlanjeni ili se potencijalno žele učlaniti u knjižnicu, a koji se bave kreativnim umjetničkim radom te bi htjeli predstaviti svoje radove u izložbenom prostoru knjižnice. Zainteresiranim izlagačima predloženo je da se javu u Službu nabave i obrade u prizemlju bjelovarske knjižnice ili elektroničkom poštom.

Od trenutka kada se objavi poziv autorima koji bi potencijalno bili zainteresirani za postavljanje izložbi u prostoru bjelovarske knjižnice, korištenjem različitih komunikacijskih kanala do samog postavljanja radova za izložbu nailazi se na brojne detalje koje treba riješiti, kao što su tekući sastanci zaposlenika zaduženih za izbor izložbi te sastanci s autorima. Nakon odabira radova, komunikacija s autorima uključuje opširnu razmjenu elektroničke pošte i telefonskih razgovora te razgovora uživo kako bi se osiguralo rješavanje raznih pitanja vezanih za koordinaciju instalacija, trajanje, uklanjanje izložbe itd. Stručni djelatnici odabiru najkvalitetnije radove, pripremaju izložbe sami ili s autorima. Najvažniji kriteriji odabira radova za izložbe jesu: da su autori članovi knjižnice; prednost pri odabiru radova imaju mladi autori iz Bjelovara i okolice koji se bave kreativnim

umjetničkim radom, fotografijom, slikarstvom, književnošću, stripom, primijenjenom umjetnošću i sličnim područjima. Također prednosti pri odabiru imaju izložbe koje su tematski vezane za Grad Bjelovar i okolicu, odnosno imaju zavičajnu tematiku. Kulturne manifestacije i njihove teme također igraju ulogu pri odбору izložbi. Primjerice, povodom „Mjeseca hrvatske knjige 2020“ i u skladu s motom *Razlistaj se!* predstavljena je izložba „Od knjige do tanjura“ kojom je predstavljen knjižnični fond iz područja poljoprivrede, voćarstva, vrtlarstva i mljekarstva. Na kraju valja istaknuti važnu suradnju bjelovarske knjižnice s Državnim arhivom u Bjelovaru te bjelovarskim Gradskim muzejom jer se građa iz navedenih ustanova potencijalno može izložiti u prostorima bjelovarske knjižnice.



Slika 4. Tragovi igre (knjižnični program „Krea(r)tiva“)

Neke od izložbi iz izložbenog programa „Krea(r)tiva“ uključuju:

- Pogled iznutra – Izložba likovnih radova Hane Berak. Autorica: Hana Berak. Otvorenje izložbe održano je u Boho parku (1. – 31. srpnja 2020.)
- Turisti, mačke i dvije nabijene puške. Autori: Antonio Mitag i Ágnes Viktória Jávorszky (1. – 31. kolovoza 2021.)
- Izložba likovnih radova Lane Đurić. Autorica: Lana Đurić (26. svibnja – 30. lipnja 2021.)
- Maze. Autorica: Aliya Budimir (19. siječnja – 1. ožujka 2021.)
- Mutacije. Autorica: Marina Petras (29. ožujka – 18. travnja 2021.)
- Tragovi igre. Autorica: Ksenija Blažeković (16. listopada 2022. – 4. siječnja 2023.).



Ostale izložbe postavljene na odjelima knjižnice najčešće su izložbe prinovljenih knjiga. Te izložbe postavljaju se redovito u razdobljima između postava većih izložbi, kada su izložbeni prostori knjižnice slobodni.

#### **4. Zaključak**

Cilj je svake izložbe predstavljanje okupljenog znanja krajnjem konzumentu, pri čemu je sadržaj izložbe unaprijed pripremljen i oblikovan. Izložbena djelatnost knjižnice svrstava se u informacijsko-komunikacijsku djelatnost. U ostvarenju osnovnih poslanja narodnih knjižnica koja su definirana službenim dokumentima, izložbe i izložbena djelatnost važan su medij komunikacije, iskorak i nadopuna temeljnih knjižničnih djelatnosti.

Sam proces izrade izložbe počinje idejnim planom, odnosno osmišljavanjem izložbe te završava očuvanjem same izložbe nakon izlaganja. Svaku postavljenu izložbu valja pravilno katalogizirati (ili barem dokumentirati), odnosno očuvati, a u praksi se to najčešće radi izradom kataloga ili plakata, odnosno pohranom (bilo fizičkom bilo digitalnom). Često se trag o postojanju izložbe retrogradno može pronaći jedino na plakatima i izložbenim katalozima, najčešće ako su katalogizirani, što se ne događa često niti se još uvijek postavlja kao obveza knjižnice. Zbog toga, nažalost, velik trud oko organiziranja izložbe, osvješćivanja o vrijednostima kulturne baštine, doprinosa upoznavanju vrijednih, dragocjenih i raritetnih zbirki građe koja, primjerice, svjedoči o nacionalnom identitetu i kulturnoj povijesti, ostaje nezabilježen i neprepoznat. Izložbe također valja pravilno vrednovati. Vrednovanjem se prikupljaju povratne informacije od korisnika koje mogu pružiti smjerokaz za organiziranje budućih izložbi.

Katalog izložbe sadržajna je nadopuna izložbe s osnovnim podacima te jedan od oblika komunikacije s publikom, odnosno korisnicima knjižnice.

Kao jedan od noviteta u izložbenoj djelatnosti knjižnica svakako su virtualne izložbe koje su prava potpora razvoju kulturnih institucija, a njihova je opća misija poboljšanje kvalitete života i razvoj društva. Kao eklatantan primjer primjene virtualnih izložbi možemo spomenuti 2020. godinu kada je globalna kriza pandemije bolesti COVID-19 prisilila na privremeno zatvaranje svih kulturnih ustanova, pa tako i knjižnica. Kako bi održale svoje usluge i praksu ravnopravnog pristupa, mnoge knjižnice izradile su virtualne izložbe kako bi inspirirale lokalno stanovništvo kao buduće potencijalne korisnike da posjeti knjižnicu te da koristi knjižnične zbirke. Isto tako, virtualne izložbe postojećim korisnicima knjižnice pružaju dodatnu dimenziju knjižnične usluge. Kao što je spomenuto, virtualne izložbe također bi trebalo katalogizirati radi očuvanja, no, nažalost, najveći broj knjižnica u Hrvatskoj ne katalogizira virtualne izložbe, tako da im se može pristupiti jedino pregledavanjem izbornika digitalizirane građe i to najčešće u ograničenom razdoblju. Narodna knjižnica „Petar Preradović“ Bjelovar također još uvijek ne ka-

talogizira svoje virtualne izložbe, no čuva ih na svom serveru. Pristup virtualnim izložbama sa servera slobodan je te je korisnicima dostupan na službenoj mrežnoj stranici knjižnice (*webu*) Knjižnice.

Svojom otvorenosti i pristupačnošću narodna knjižnica ostvaruje kvalitetan odnos s korisnicima, a izložba je dodatni element koji privlači publiku, odnosno stvarne i potencijalne korisnike. Izložbe, osim informacijskih vrijednosti imaju i onu kulturnu. Kao zoran primjer možemo navesti zaštitu i promoviranje kulturne baštine. Izložbama u knjižnici se, uz ostale aktivnosti, ostvaruje njihova, u stručnoj literaturi tako često definirana, misija koja se temelji na osiguravanju pristupa znanju, informacijama, idejama i kulturnim sadržajima svim građanima za potrebe njihova obrazovanja, stručnog usavršavanja, znanstvenog rada, cjeloživotnog učenja, informiranja, neovisnog odlučivanja, razonode, poticanja kreativnosti i održivog razvoja zajednice.

## LITERATURA

- Ciglar, S.; O. Majcen Linn; S. Ostojić (2023). *Suvremena vizualna umjetnost unutar knjižnica: Slučaj Galerije VN*. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 66, 3: 177–203.
- Daston, L.; K. Park (2001). *Wonders and the orders of nature*. New York: Zone Books
- Gršković, S. (2021). *Izložbena djelatnost u narodnoj knjižnici*. [citirano 2023–10–11]. Dostupno na: <https://repositorij.ffzg.unizg.hr/islandora/object/ffzg%3A4714/datastream/PDF/view>
- IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice* (2011). Uredile C. Koontz i B. Gubbin. S engl. prevela I. Kranjec. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.
- Markulin, H.; I. Majer (2020). Visokoškolski knjižničar kao autor izložbe: Primjer izložbe središnje medicinske knjižnice u povodu 100. obljetnice Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 63, 1/2: 479–502. [citirano 2023–10–10]. Dostupno na: <https://izdanja.hkdrustvo.hr/casopisi/vbh/article/view/830/700>
- Mrzljak, A. M. (2019). *Kataložni opis virtualnih izložbi u knjižnicama: Diplomski rad*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet [citirano 2023–10–12]. Dostupno na: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:944216>
- Natale, M. T.; S. Fernández (eds.) (2012). *International network for digital cultural heritage e-infrastructure: Handbook on virtual exhibitions and virtual performances*. [citirano 2023–10–11]. Dostupno na: [http://www.dedale.info/\\_objets/medias/autres/indicate-handbook-on-virtual-exhibitions-and-virtual-performances-751.pdf](http://www.dedale.info/_objets/medias/autres/indicate-handbook-on-virtual-exhibitions-and-virtual-performances-751.pdf)
- Standard za školske knjižnice (2023). *Narodne novine* 61/2023. [citirano 2023–10–12]. Dostupno na: <https://www.zakon.hr/cms.htm?id=57082>

Strateški plan Narodne knjižnice „Petar Preradović“ 2022. – 2027. [citirano 2023–10–11]. Dostupno na: <https://knjiznica-bjelovar.hr/wp-content/uploads/2022/06/Strateški-plan-Web.pdf>

Swanwick S.; S. Rankin; M. Reinhart (2015) Curating exhibitions in academic libraries: Practical steps. *Practical Academic Librarianship: The International Journal of the SLA Academic Division* 5, 2: 1–22.

Šloser, T. (2020). *Virtualna i proširena stvarnost: Pregled hardverskih i softverskih rješenja: Završni rad*. Rijeka: Sveučilište u Rijeci. Odjel za informatiku. [citirano 2024–03–11]. Dostupno na:

<https://repository.inf.uniri.hr/islandora/object/infri:616/datastream/PDF/download>

Tica, M. (2017). *Izložba u knjižnici: Priručnik za predstavljanje baštine*. Zagreb: Naklada Jurčić.

### Mrežni izvori

25 godina Područne knjižnice Nova Rača. [citirano 2023–10–16]. Dostupno na: <https://knjiznica-bjelovar.hr/virtualne-izlozbe/25-godina-podrucne-knjiznice-nova-raca/>

DalekoZor: Digitalna riznica Narodne knjižnice „Petar Preradović“ Bjelovar. [citirano 2023–09–28]. Dostupno na: <https://knjiznica-bjelovar.hr/dalekozor/>

Knjige u vremenu – izložba knjiga iz zaštićenog fonda. [citirano 2023–10–16]. Dostupno na : <https://knjiznica-bjelovar.hr/virtualne-izlozbe/knjige-u-vremenu/>

Virtualna izložba Književno putovanje Afrikom. [citirano 2023–10–15]. Dostupno na: <https://knjiznica-bjelovar.hr/obavijesti/virtualna-izlozba-knjizevno-putovanje-afrikom>

Virtualna zelena polica. [citirano 2023–10–15]. Dostupno na: <https://knjiznica-bjelovar.hr/virtualne-izlozbe/virtualna-zelena-polica/>

Zabranjeno čitanje: Kulturom protiv cenzure. [citirano 2023–10–14]. Dostupno na: <https://knjiznica-bjelovar.hr/virtualne-izlozbe/zabranjeno-citanje-kulturom-protiv-cenzure/>

Zelene knjižnice i zeleni projekti u Hrvatskoj. [citirano 2023–10–12]. Dostupno na: <https://knjiznica-bjelovar.hr/virtualne-izlozbe/zelene-knjiznice-i-zeleni-projekti-u-hrvatskoj/>